

„Odpowiedzialny konsument.

Moje codzienne wybory—nasza wspólna sprawa”

Fundacja Dzieła
Kolpinga

polska pomoc
www.polskapomoc.gov.pl

Zasoby naturalne

Jędrzej Witkowski

Czym są zasoby naturalne?

Pomimo wysokiego zaawansowania otaczających nas technologii nie moglibyśmy normalnie funkcjonować bez ciągłego korzystania z zasobów naturalnych. Gdy zechcemy bliżej przyjrzeć się tej sprawie, w oczy rzuci nam się to, że definicja zasobów naturalnych jest bardzo szeroka. Pod tym pojęciem rozumiemy wszystkie elementy środowiska, które człowiek może wykorzystywać do swoich celów. Najbardziej oczywisty podział zasobów to wyróżnienie tych odnawialnych i nieodnawialnych. Pierwsza grupa, czyli zasoby, które w sposób naturalnych się regenerują to m.in. lasy, fauna i flora, ale również światło słoneczne, woda i powietrze. Druga grupa to zasoby, które nie odnawiają się w sposób naturalny lub tempo ich regeneracji jest znacząco mniejsze niż tempo ich konsumpcji. W tej grupie znajdują się metale (np. żelazo, miedź, cyna, złoto) oraz paliwa kopalne, m.in. węgiel, ropa naftowa, gaz ziemny.

Zasoby naturalne

Zasoby globalne

Kowboj spotyka
astronautę

Zarządzanie
zasobami

Wspólne
powietrze,
wspólne łowisko

Zasoby globalne

Można zadać sobie pytanie, czy zasoby naturalne to w ogóle kwestia globalna. Odpowiedź brzmi „tak”, zasoby naturalne i problematyka ich wykorzystywania oraz zarządzania nimi leży u podstaw wielu globalnych zależności. Handel surowcami to ważny element handlu międzynarodowego (dla wielu krajów wydobycie i sprzedaż surowców naturalnych to jedyne źródło dochodów). Eksploatacja zasobów naturalnych bardzo często wiąże się z zanieczyszczeniem środowiska i prowadzi do zachwiania ekosystemów, nie tylko w skali lokalnej lub krajowej, ale również kontynentalnej lub globalnej. Kwestia zasobów naturalnych jest też

podstawą wielu współzależności o charakterze politycznym – np. gdy dochodzi do konfliktu o źródła wody lub sposób jej wykorzystania lub gdy spór dotyczy kontroli nad terenami ropo-
nośnymi.

Kowboj spotyka astronautę

Symboliczne spotkanie kowboja i kosmonauty to spotkanie dwóch paradygmatów zarządzania zasobami naturalnymi. Metafora kowboja symbolizuje podejście, w którym nie występuje troska o środowisko naturalne oparta o przekonanie, że zasoby naturalne oraz przestrzeń dostępna dla człowieka jest nieograniczona (ang. *cowboy economy*). Kowboj poruszający się po bezkresnych preriach osiedlał się a gdy na danym obszarze brakowało trawy lub wody przemieszczał się dalej.

W drugiej połowie XX wieku coraz powszechniejsza stawała się strategia astronauty u podstaw, której leżało uznanie, że zasoby ziemi są ograniczone a ekosystem stanowi zamkniętą całość. Przyjęcie tego założenia oznaczało po pierwsze, konieczność szanowania i mądrego korzystania z zasobów naturalnych i po drugie, konieczność ograniczenia zanieczyszczeń środowiska, które jak się okazało mają wpływ na nasze dalsze życie. Gospodarka statku kosmicz-

nego (ang. *spaceship economy*) uznaje, że nierozsądne gospodarowanie zasobami może prowadzić do ich wyczerpania i tragedii, podobnie jak zanieczyszczenia mogą spowodować zatrucie całego systemu.

Ewolucja w kierunku gospodarki opartej na paradygmacie statku kosmicznego jest spójna z zasadami zrównoważonego rozwoju. Zgodnie z definicją Komisji Brundtlanda „Nasza wspólna przyszłość” zrównoważony rozwój to „taki rozwój, w którym potrzeby obecnego pokolenia mogą być zaspokojone bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na ich zaspokojenie”. Zdecydowana większość krajów świata stara się teraz realizować w praktyce zasady zrównoważonego rozwoju, Polska jest wśród nich – zasada zrównoważonego rozwoju została m.in. wpisana do art. 5 Konstytucji RP z 1997 r.

Zarządzanie zasobami

Odpowiedzialne zarządzanie zasobami naturalnymi jest kluczowe dla dobrobytu całej ludzkości i zachowania czystości środowiska naturalnego.

Niestety nie jest to tak proste jakby się wydawało. Zasoby naturalne rozmieszczone są na świecie nierównolegle – jedne kraje są bogate w ropę naftową, na terytorium innych znajdują się złoża metali, jeszcze inne porośnięte są gęstymi lasami. Te różnice w wyposażeniu w zasoby leżą u podstaw wielu globalnych zależności, o których wspomnieliśmy powyżej. Nierówna dystrybucja zasobów utrudnia też zarządzanie zasobami. Sprawa jest prostsza w sytuacji, w której zasoby znajdują się na terytorium konkretnego państwa, które jest zainteresowane ich ochroną i jednoczesnym czerpaniem z nich zysków (przykładem takiego zjawiska jest wydobywanie ropy naftowej i handel nią). Sprawa komplikuje się, jeśli w grę wchodzi zasoby znajdujące się na terytorium kilku krajów – np. rzeka, która przepływa przez szereg państw. W takich przypadkach zainteresowane rządy muszą wspólnie ustalić zasady korzystania z zasobów wody (np. powołać wspólną instytucję, która zarządza zasobami i rozstrzyga ewentualne spory). Kwestia staje się naprawdę

skomplikowana, kiedy zaczynamy przyglądać się zasobom, których nie da się w ogóle przypisać do konkretnych krajów (np. powietrze lub ryby na wodach międzynarodowych).

Ten przypadek dobrze opisuje tzw. tragedia wspólnego pastwiska. Jest to fenomen opisany przez Garretta Hardina w 1968. Amerykanin opisał sytuację, w której 100 rolników wypasało na wspólnym pastwisku po 1 krowie. W pewnym momencie jeden z nich zauważył, że jeśli dokupi jedną krowę to jego dochód zwiększy się a nikt nie straci, a nawet nie zauważy różnicy. Stopniowo na podobny pomysł wpadali kolejni rolnicy w krótkim czasie na wspólnym pastwisku znalazło się 200 krów (każdy rolnik wypasał dwie sztuki bydła). Dwukrotnie liczniejsze stado szybko zjadało trawę, szybciej niż mogła ona odrastać i kilka miesięcy później na pastwisku nie było już żadnej paszy dla krów. Hardin opisał tragedię wspólnego pastwiska jako zagrożenie związane z korzystaniem ze wspólnych zasobów w niezorganizowanych społecznościach. Biolog chciał również przestrzec przed nadmierną eksploatacją zasobów naturalnych, z którą mieliśmy do czynienia na całym niemal świecie po II wojnie światowej.

Fundacja Dzieła Kolpinga w Polsce

Ul. Żułowska 51,
31-436 Kraków

Tel.: +48 12 418 77 67
Faks: +48 12 418 77 76
E-mail: fundacja@kolping.pl

Projekt „Odpowiedzialny konsument. Moje codzienne wybory — nasza wspólna sprawa” o numerze EG2015/298 jest współfinansowany w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.
Realizator projektu: Fundacja Dzieła Kolpinga w Polsce

Termin realizacji: sierpień 2015 r. – listopad 2015 r.

Wspólne powietrze, wspólne łowisko

W klasycznej wersji dylematu wspólnego pastwiska można było wykorzystać dwa rozwiązania. Pierwszym z nich był podział całego obszaru na małe poletka i przekazanie każdego z nich w zarządek jednemu rolnikowi. Drugim było zorganizowanie wspólnoty hodowców poprzez ustalenie zasad obowiązujących wszystkich właścicieli krów. Druga opcja jest bardziej wymagająca, aby zadziałała potrzebna jest nie tylko komunikacja i porozumienie pomiędzy zainteresowanymi, ale również zobowiązanie do przestrzegania ustalonych zasad, wzajemne zaufanie i mechanizm sankcji w przypadku nieprzestrzegania umowy.

Pierwsza opcja jest znacznie łatwiejsza w realizacji, ale nie zawsze możliwa do wykonania. Jednym z przykładów sytuacji, w której strategia dzielenia tego co wspólne na mniejsze części i przekazywania ich pod indywidualny zarządek nie ma zastosowania jest problem czystości powietrza. Wspólnym zasobem jest tutaj powietrze – atmosfera. Emisja zanieczyszczeń to zjawisko analogiczne do wypasania bydła. Nie można podzielić powietrza na części i pozwolić każdemu krajowi dowolnie nią zarządzać, dlatego kiedy w latach 80-tych XX wieku naukowcy zaobserwowali, że emisja freonów do atmosfery powodują

zanikanie warstwy ozonowej (szczególnie nad Antarktydą) konieczne było wspólne działanie wszystkich państw. W 1985 roku podpisano konwencję genewską zobowiązującą państwa – sygnatariuszy do ograniczenia produkcji freonów, 2 lata później podpisano jeszcze Protokół Montrealski w tej samej sprawie. Obie umowy doprowadziły do praktycznego wyeliminowania freonów z użycia i zahamowania procesu zanikania warstwy ozonowej.

Innym przykładem o podobnym charakterze jest kwestia połowów ryb w morzach i oceanach. Brak wspólnej polityki w tym zakresie i odpowiedzialnego zarządzania połowami doprowadził do przetrzebieżenia 32% łowisk (dane Organizacji ds. Wyżywienia i Rolnictwa). Z jednej strony potrzeba bardziej sprawnego mechanizmu ograniczenia połowów by stada ryb odradzały się. Z drugiej strony konieczne jest wypracowanie takiego rozwiązania, na którym nie ucierpią najubożsi – na świecie (głównie w krajach uboższych) ponad 100 mln ludzi pracuje w rybołówstwie. Proste ograniczenie połowów mogłoby się odbić głównie na nich.

Te inne przykłady pokazują, że odpowiedzialne zarządzanie zasobami naturalnymi poprzez współpracę wszystkich zainteresowanych stron jest nie tylko konieczne, ale i możliwe.

Biuletyn „Zasoby naturalne” jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska (CC BY 3.0). Pewne prawa zastrzeżone na rzecz autora Jędrzeja Witkowskiego i Fundacji Dzieła Kolpinga w Polsce. Utwór powstał w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2015. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz programie polskiej współpracy rozwojowej. Treść licencji jest dostępna na stronie <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl>.

